

Władysław Piotrowski

Jesienin a Klujew : specyficzny aspekt literaturoznawczej recepcji ostatniego dwudziestopięciolecia

---

Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze 12, 107-116

1988

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jesienin a Klujew. Specyficzny aspekt literaturoznawczej recepcji ostatniego dwudziestopięciolecia

Władysław Piotrowski

Zjawiskiem owocnym i doniosłym literaturoznawstwa radzieckiego w okresie po XX Zjeździe KPZR, zjawiskiem stanowiącym trwałe osiągnięcie tego literaturoznawstwa były rewindykacje nazwisk, dzieł, problemów, wartości, całych obszarów literatury i życia literackiego, a także istotnych i płodnych metodologicznie fragmentów samego literaturoznawstwa, wyłączonych na przełomie lat dwudziestych — trzydziestych z powszechnego obiegu czytelniczego i badawczego lub powstałych, lecz nie udostępnionych w latach trzydziestych — pięćdziesiątych.

Liczne przedsięwzięcia edytorskie, wykonane na takim poziomie, jak dla przykładu dzieła w dziewięciu tomach I. Bunina czy B. Pasternaka w dużym formacie serii „Biblioteki Poety”, miały zaplecze kadrowe, metodologiczne i warsztatowe, ukształtowane w trakcie wydań klasyki, dlatego chyba tak szybko mogły dojść do skutku. Edycję rewindykowanych zjawisk musiała bowiem poprzedzić rozległa i wielostronna praca analityczna w zakresie tekstologii, porządkowania archiwów, poszukiwań materiałowych, komentarzy filologicznych i interpretacji literaturoznawczej.

Zamierzenia i decyzje edytorskie w zakresie powtórnie wprowadzanych do obiegu czytelniczego zjawisk literackich wymuszały zajęcie się literaturą pamiętnikarską, co często prowadziło do reedycji tego rodzaju tekstów i inspirowało powstawanie nowych; dla przedsięwzięć wydawniczych musiały powstać opracowania ściśle literaturoznawcze — biogramy, szkice, nawet związane monografie — publikowane jako wprowadzenia. Wydane już teksty, nie ujawniające bezpośrednio ogromu pracy analitycznej, związanej z przygotowaniem wydania, stanowiły podstawę i inspirowały dalsze badania wszcz. i w głąb.

Spektakularnym przykładem ilustrującym ów proces rewindykacji wyłączonych mechanicznie z obiegu czytelniczego zjawisk literackich jest

twórczość S. Jesienina, a jednocześnie, chociaż niejako w ślad za nim i z jego pomocą — również twórczość N. Klujewa.

Kolejność i tryb drugiego wejścia na scenę literacką obu poetów były, jeśli ujmijemy rzecz najogólniej, odwrotnością pierwszego ich wejścia. To bowiem właśnie Klujew był pierwszym uosobieniem sił duchowych i artystycznych ludu i wsi, na które oczekiwała chłopomańsko nastawiona inteligencja artystyczna, to właśnie on pierwszy osiągnął sukces, zafascynował sobą i swą poezją ludzi tej miary i wpływów, co A. Błok, W. Briusow, Mierieżkowsy, W. Mirolubow, rozpoznał prawa i obyczaje rządzące życiem i rynkiem literackim, odczuł i zrozumiał zapotrzebowanie tego rynku, zapoczątkował nurt „nowochłopski” w poezji rosyjskiej i stworzył swym sukcesem podstawy ideologiczne, aksjologiczne, organizacyjne jego rozwoju. Klujew był więc nęcącym przykładem i wzorem dla „*хотящих быти писателями*”, którzy legitymowali się takim jak on pochodzeniem oraz doświadczeniem społecznym i artystycznym.

Charakterystyczne jest to, że w okresie szczytu powodzenia i sławy Jesienin w swej autobiografii zaprzeczał, nie pomijał sprawy, lecz właśnie zaprzeczał, że znał poezję Klujewa przed rokiem 1915, kiedy poeci poznali się osobiście. W przeznaczonym dla pierwszego wielotomowego wydania swych dzieł zyciorysie czytamy:

Gorodiecki zapoznał mnie z Klujewem, o którym wcześniej nie słyszałem ani słowa.¹

Ale w brudnopisie tego właśnie tekstu Jesienin pisał co innego, i to w brudnopisie był prawdziwy i szczery:

W Uniwersytecie Szaniawskiego w latach 1913—1914 zetknąłem się z poetami. Poznałem Klujewa, Kłyckowa, Orieszina i Nasiedkina.²

Sprawę powodów tej korekty zyciorysu tu pomijamy, bo to jest zagadnienie owej *внутренней распри* — drugiej strony wielkiej przyjaźni, która przeżyła obu poetów i w swoistej formie trwa do dziś. Wydobywamy i podkreślamy ten szczegół, aby stwierdzić, że jadąc do Piotrogradu w roku 1915 po nieudanych próbach samodzielnego, bezprotekcijnego wejścia do literatury w Moskwie, Jesienin znał poezję Klujewa i wiedział o jego protektorach, a mając podobne atuty, zamierzał posłużyć się zarówno jego wzorem, jak i bezpośrednią pomocą.

Uzupełniwszy swoją moskiewską, w pewnym sensie akademicką, bo w Uniwersytecie Szaniawskiego zdobytą wiedzę o Klujewie relacjami Gorodieckiego, poznawszy jego (to znaczy Gorodieckiego) organizacyjne

¹ С. Есенин: *О себе*. В: С. Есенин: *Собрание сочинений в 5 томах*. Т. 5. Москва 1961—1962, с. 21.

² С. Есенин: *Нечто о себе*. В: С. Есенин: *Собрание...*, с. 24.

i wydawnicze zamiary, wpisujące się w koniunkturę chłopomańską, panującą w środowisku artystycznym Piotrogradu, Jesienin pisze do Klujewa swój pierwszy list, w którym stwierdza, że zna wiersze adresata, że pragnie się z nim spotkać i porozmawiać o wielu sprawach, ponieważ wiele wspólnego jest między nimi:

Ja też jestem chłopem i piszę tak samo jak Pan, tylko że w swoim języku rizańskim.³

Swój drugi przyjazd do Piotrogradu na początku października 1915 roku Jesienin uzgodnił korespondencyjnie z Klujewem i u niego prawdopodobnie zamieszkał. Klujew — jak zauważa Gorodiecki — dosłownie wpił się w swego „młodszego brata”. I dalej tak pisze:

Wspaniały poeta, przebiegły mądrała, czarujący swą przewrotną pokorą, twórczością zbliżony do bylin i wierszy duchownych rosyjskiej północy, Klujew oczywiście zapanował nad młodym Jesieninem, jak w swoim czasie opanował każdego z nas. Był najlepszym wyrazicielem tego systemu idealistycznego, który wszyscy mieliśmy w sobie. Ale podczas gdy dla nas ów system był poszukiwaniem literackim, dla niego był on trwałym światopoglądem, trybem życia, formą stosunku do świata. Będąc najsilniejszym z nas, najsilniej zniewolił Jesienina.⁴

Klujew został mistrzem i przyjacielem, gorliwie wykonywał funkcję nauczycielską i protekcyjną. Wprowadził Jesienina do redakcji, w jakich był obecny, na fali zainteresowania i uznania dla tych wartości, które sam już zaprezentował, załatwił mu wydanie *Radunicy* u Awerjanowa, gdy wydanie tego tomu nie doszło do skutku w wydawnictwie „Krasa”. Przedstawił go pułkownikowi Łomanowi, przez którego obaj dotarli, wprawdzie incydentalnie, nawet na dwór carski i który określił charakter służby wojskowej Jesienina. Wspólnie bywali w salonach i na wieczorach literackich, w tych samych gazetach i czasopismach, często równocześnie, drukowali swe wiersze, wspólnie się zwracali o pomoc pieniężną do stosownej komisji Akademii Nauk. Bezpośrednio po spotkaniu, z inicjatywy Klujewa poeta i malarz W. Jungier wykonał w swej pracowni wspólny portret obu przyjaciół, a w mieszkaniu Gorodieckiego, które spełniało funkcje salonu literackiego, wisiały ich portrety wykonane przez gospodarza. Współpraca więc i przyjaźń, bliskość i nierozłączność znalazły także swój wyraz ikonograficzny.

Jeśli do tych w dużej mierze zewnętrznych oznak wspólnoty i jedności dodamy wpływ ściśle twórczy, ujawniający się wcale niesporadycznie w postaci różnorodnych zapożyczeń językowych i konstrukcyjnych, wspólną obu poetom przedmiotowość i obrazowość, wspólne źródła wraz-

³ Zob. list do Klujewa w: С. Есенин: Собрание..., с. 114.

⁴ С. Городецкий: О Сергее Есенине. В: Воспоминания о Сергее Есенине. Ред. Ю. Прокушев. Москва 1965, с. 169.

liwości estetycznej, to zrozumiąły stanie się fakt, że w literaturoznawczej recepcji ci dwaj poeci występują w nierozzerwalnym związku.

Już w pierwszej publikacji, jaka ukazała się o Jesieninie, a należy ona do Zinajdy Gippius⁵, poeta, potraktowany protekcyjnie, lecz życzliwie i z uznaniem, prezentowany jest w ścisłym związku z Klujewem i niejako na jego tle. Stało się zasadą całej niemal wczesnej krytyki poświęconej Jesieninowi, że Klujew był punktem odniesienia dla analiz i ocen zarówno ściśle literackich, jak i ideologicznych, niezależnie od tego, czy były one aprobatywne, apologetyczne, negatywne czy nawet demaskatorskie.

Dopóki Jesienin czuł się adeptem sztuki poetyckiej, status „młodszego brata”, drugiego po Klujewie, w pełni go satysfakcjonował. W pewnej jednak chwili, gdy osiągnął świadomość swej wartości i rangi, gdy nie tylko miejsce drugiego, lecz i wymiar poety chłopskiego przestał mu odpowiadać, gdy uświadomił sobie stylizatorską nieautentyczność chłopskiego sposobu bycia w mieście, gdy przyjaźń, ze strony Klujewa wyraźnie zabarwiona homoseksualnym erotyzmem, stała się uciążliwa, a chwilami nienawistna, gdy wreszcie wielce szanowany, cieszący się autorytetem krytyk, historyk literatury i socjolog Iwanow-Razumnik ogłosił w almanachu *Skify*, że „Klujew to pierwszy nasz poeta ludowy, pierwszy odkrywający nam głębię ducha narodowego”, a Jesienin „dźwięcznie mu wtóruje”⁶, autor *Inonii* zerwał pozytywną więź psychologiczną ze swym przyjacielem i dokonał całościowej reinterpretacji swoich z nim stosunków. Ta reinterpretacja⁷, w dużej mierze sytuacyjna i niestabilna, ułatwiła proces rewindykacyjny Jesienina, a pośrednio i paradoksalnie — również Klujewa.

W lata trzydzieste Jesienin i Klujew weszli jednakowo obciążeni: obaj zyskali miano poetów kułackich, obaj, chociaż w niejednakowym stopniu, zostali wyłączeni z obiegu literackiego, w tym również z recepcji literaturoznawczej. Sposób jednak i charakter tego wyłączenia były bardzo różne.

Jesienin w dosłownym znaczeniu zabłądził pod strzechy, był poetą sukcesu i człowiekiem sukcesu, wyraził w swej poezji emocje indywidualne i zbiorowe szerokiego bardzo diapazonu, z którymi mogły się wybiórczo identyfikować masy czytelnicze w podziałach socjalnych, politycznych, ogólnokulturalnych i literackich, stworzył modele przeżywania, odpowiadające uczuciowości od prostackiej do wyrafinowanej i wyraził je środkami tej samej literackiej rozpiętości. Nadał swej poezji pewną jakość, która ją demokratyzowała w tym sensie, że czyniła ją dostępną i potrzebną masowemu odbiorcy, a jednocześnie nie uprasz-

⁵ Роман Аренский: *Земля и камень*. „Голос жизни” 1915, № 17.

⁶ Иванов-Разумник: *Две России*. „Скифы” 1918, № 2.

⁷ Zob. list Jesienina do Iwanowa-Razumnika. W: С. Есенин: *Собрание...*, s. 129.

czała jej i nie trywializowała. Tę jakość z dużym wyczuciem i przenikliwością odczytała Zinaida Gippius we wspomnianej już tu, by tak rzec, najpierwszej publikacji o Jesieninie, określając ją jako pełne zespolenie dźwięku i znaczenia, które daje wrażenie prostoty. Jesienin, oprócz tego, apogeum swej sławy i rozgłosu osiągnął w czasie roku 1926, czyli bezpośrednio po samobójczej śmierci, i ten krok, i ten rozgłos, i wyartykułowane wtedy namiętności zapoczątkowały proces wyłączenia go z obiegu literackiego. Charakteryzują to zjawisko dane liczbowe o publikacjach: rok 1925 — 60 publikacji, rok 1926 — 232, rok 1927 — 24, rok 1928 — 18, rok 1929 — 6⁸.

Należy też podkreślić, że wyłączenie dotyczyło literaturoznawstwa i edytorstwa, bo czytelniczko Jesienin funkcjonował zawsze⁹. Dla przyszłego procesu rewindykacyjnego wielkie znaczenie miało również to, że opinie typu „лирика взбесившихся кобелей” czy „знамя грозного упадочнического явления — есенинщины”¹⁰ były wypowiedziane przez krytyków, którzy w latach trzydziestych sami zniknęli ze sceny literackiej, i że te opinie, w czasie gdy powstały, były kategorycznie kwestionowane przez opinie im przeciwstawne na równych w zasadzie prawach¹¹.

Z Klujewem rzecz miała się inaczej. Był poetą wybitnym zarówno ze współczesnej mu perspektywy, jak i z perspektywy dzisiejszej, ale poetą elitarnym. Fascynował osobowością i sposobem bycia, jednakże były to fascynacje krótkotrwałe, ponieważ przy dłuższym obcowaniu ujawniała się w nim swoista podwójność — pokora teatralnie prezentowana, a obok niej pycha, podkreślana nieuczoność i faktyczna rozległa wiedza i erudycja, niezmiennosc zasad i daleko posunięta elastyczność. Dawało to podstawy do podejrzeń, że mamy do czynienia z obłudą. Jako postać, jako osobowość był i nadal pozostaje fascynujący z poznawczego i estetycznego punktu widzenia, ale przez to właśnie anachroniczny. Sprowadzona do postaci dyskursywnej zawartość treściowo-ideowa jego twórczości, zwłaszcza w części dotyczącej ideałów społecznych, jest też anachroniczna, chociaż może owa anachroniczność jest częścią składową jej wartości estetycznej.

Szczyt sławy i popularności Klujewa przypadł na lata 1917—1920.

⁸ Zob. Е. Карпов: *С. А. Есенин, библиографический справочник*. Москва 1966.

⁹ Л. Сосновский: *Развенчайте хулиганство*. „Правда” 1926, 19 сентября.

¹⁰ А. Ревякин: *Есенин и есенинщина*. „На литературном посту” 1927, № 1

¹¹ Charakterystycznym przykładem takiej opinii była wypowiedź А. Фадеева, w której pozytywnie przeciwstawił poetom proletariackim Jesienina i wysoko ocenił jego lirykę.

Zob. А. Фадеев: *За ТРАМ и против трамчванства*. „На литературном посту” 1929, № 20.

W roku 1919 wydawnictwo Narkomprosu wydało najobszerniejszy z ogłoszonych w Rosji zbiór dzieł — dwutomowy *Песнослов* w 10 tysiącach egzemplarzy¹². Był to dla owych czasów wielki sukces wydawniczy i miara do pewnego stopnia oficjalnego uznania. Jako ciekawostkę przytaczamy dedykację w przekazanym Leninowi egzemplarzu, która charakteryzuje osobowość i styl poety:

Ленину от поморской моржовой зари, от ковриги-матери из русского рая красный гостинец посылаю я — Николай Клюев, в посол мой со- гостник и сомсленник Николай Архипов.¹³

Osiągnął Klujew na krótko rozgłos, nazwijmy to, estradowy jako dramaturg, aktor, agitator, działacz oświatowy, lecz był to rozgłos lokalny, w bardzo prowincjonalnej rodzinnej Wytegrze, który wymiaru krajowego nie uzyskał. Po *Piesnosłowie* do roku 1928, kiedy wydano ostatni raz wiersze poety przed jego powrotem do obiegu literackiego, wydawany był 5 razy w bardzo małych nakładach i cienkich wyborach tematycznych.

Klujew nigdy więc nie miał masowego czytelnika i nie był nigdy przedmiotem tłumnej ekscytacji, jak Jesienin. Dziwaczny sposób bycia, sekciarska skrytość i podejrzliwość, starowierczy awwakumowski dogmatyzm, ewidentnie anachroniczne i napastliwe słowianofilstwo, doszukujące się ideału dla współczesności już nie w przedpiotrowej, ale w przedmoskiewskiej czy nawet w przedchrześcijańskiej Rusi, nie przysparzały mu zwolenników, a zrażały i zniechęcały przyjaciół. Tak było z Błokiem, Gorodieckim, Briusowem, tak było z Jesieninem, który jednak w specyficznym stosunku przyjaźni-nienawiści do końca życia z nim pozostał.

Zainteresowanie krytyki twórczością Klujewa w ciągu lat dwudziestych było stosunkowo niewielkie. Trzy recenzje o wydanych zbiorach zamieścił periodyk „Книга и революция”¹⁴, jedną — „Печать и революция”¹⁵, wzmianki i ogólnikowe charakterystyki spotykamy w ujęciach syntetycznych typu *Современная лирика* N. Abramowicza czy Lwowa-Rogaczewskiego *Новейшая русская литература*¹⁶. Rzeczowo omówił twórczość Klujewa L. Trocki¹⁷, najobszerniejszym jednak opracowaniem był rodzaj monografii W. Kniaziewa pt. *Ржаные апостолы*¹⁸.

¹² Н. Клюев: *Песнослов*. Кн. 1 и 2. Петроград 1919.

¹³ Cyt. według: А. Грунтов: *Материалы к биографии Н. А. Клюева*. „Русская литература” 1973, № 1, с. 125.

¹⁴ Н. Клюев: *Песнослов* [rec. anonimowa] „Книга и революция” 1920, № 6; М. Павлов: *Н. Клюев. Четвердй Рим*. „Книга и революция” 1922, № 4; В. Рождественский: *Н. Клюев, Ленин*. „Книга и революция” 1923, № 2.

¹⁵ Г. Лелевич: *Н. Клюев, Ленин*. „Печать и революция” 1924, № 2.

¹⁶ Н. Абрамович: *Современная лирика*. Москва 1921; В. Львов-Рогачевский: *Новейшая русская литература*. Москва 1923.

¹⁷ Л. Троцкий: *Литература и революция*. Москва 1923.

¹⁸ В. Князев: *Ржаные апостолы (Клюев и клюевщина)*. Петроград 1924.

Nie było w tych omówieniach napastliwości i anatem, wykraczających za ramy przyjętego wówczas stylu polemik literackich. Klujew z obiegu literackiego wyłączał się w sposób naturalny w rezultacie zaniku aktywności twórczej, wewnętrznej emigracji i spadku zainteresowania nim. Dopiero w roku 1929, a formalnym powodem tego był wydany rok wcześniej tom jego wierszy, został zaatakowany brutalnie jako ideolog i bard aktywizującej się politycznie, zdaniem recenzenta, burżuazji wiejskiej, to znaczy kulactwa, m.in. przez Osipa Bieskina w artykule *Bard kulackiej wsi*¹⁹ i to był początek niejako urzędowego wyłączenia go z obiegu literackiego.

Jesienin zaczął powoli powracać już w roku 1940, kiedy wydano jego wiersze w małej serii „Biblioteki Poety”, co zaktywizowało krytykę i zaowocowało trzema artykułami. Pojawił się też w pracach o Majakowskim, na przykład Wasyla Kamińskiego *Życie z Majakowskim*²⁰ i Wiktora Szkłowskiego *O Majakowskim*²¹. W tych artykułach wypowiedziano opinię, że Jesienin wraz ze swą twórczością przestał być przedmiotem ostrej walki ideologicznej, wymaga przeto obiektywnego i wszechstronnego zbadania i „przywrócenia go wielkiej literaturze radzieckiej”²².

Postulat ten został zrealizowany w całej pełni na początku lat sześćdziesiątych, a rzeczowym tego wyrazem była 5-tomowa edycja dzieł poety²³ o półmilionowym nakładzie, pełna — z punktu widzenia ówczesnego stanu badań, wspaniale opracowana, wyposażona w aparat przypisów, indeksów, komentarzy i rzeczowych interpretacji, edycja powtórzona w latach 1966—1968 i wznowiona po raz drugi z bardzo istotnymi uzupełnieniami na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych w tych samych półmilionowych nakładach.

Jesienin głośno wszedł do literatury w roku 1915, głośno został z niej wyłączony i głośno, tryumfalnie do niej powrócił. Fala tego powrotu wprowadziła do literaturoznawstwa Mikołaja Klujewa i umożliwiła, a w pewnym sensie wymusiła jego pogłębianą literaturoznawczą recepcję.

Rzecz w tym, że Klujew okazał się obecny w materiałach biograficznych, w korespondencji, w traktacie o sztuce *Klucze Marii* i w tekstach poetyckich. Akademickość, naukowość wydania, o którym mówiliśmy, zakładająca i zawierająca maksymalnie wyczerpujący komentarz historyczny, spowodowała ujawnienie wielu faktów dotyczących Klujewa i jego roli w drodze twórczej Jesienina, bo bez nich ów komentarz byłby niemożliwy. Jeszcze obfitszym i dokładniejszym źródłem wiedzy rze-

¹⁹ О. Бескин: *Бард кулацкой деревни*. „Печать и революция” 1929, № 7.

²⁰ В. Каменский: *Жизнь с Маяковским*. Москва 1940.

²¹ В. Шкловский: *О Маяковском*. Москва 1940.

²² С. Павлов: *С. Есенин, Стихотворения*. „Литературное обозрение” 1940, № 11.

²³ С. Есенин: *Собрание сочинений...*

czowej o Klujewie w kontekście jego związków z autorem *Motywów perskich* stała się wydana w latach 1969/1970 dwutomowa *Kronika literacka*²⁴, poświęcona Jesieninowi, pióra Włodzimierza Biełousowa. Zawarł w niej ten badacz wyniki wieloletnich własnych poszukiwań i wykorzystał systematycznie publikowane od roku 1955 materiały archiwalne i pamiętnikarskie, zwłaszcza prace J. Prokuszewa i publikację N. Chomczuk *Jesienin i Klujew*²⁵, pracę pod względem materiałowym i interpretacyjnym pionierską i wartościową, bo podważającą panujące stereotypy myślenia o Klujewie i jego związkach z Jesieninem.

Dynamicznie rozwijająca się jesieninologia, ujawniając i kumulując fakty o „pokornym Mikołaju” (смиранный Николай — określenie Jesienina) w sferze interpretacji i zwłaszcza oceny, posługiwała się w przeważającej mierze stereotypem, ukształtowanym na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych. W monografii E. Naumowa na przykład — pierwszym tego typu opracowaniu życia i twórczości Jesienina, wykorzystującym na dużą skalę materiały archiwalne — znalazł się mini-szkic o Klujewie, składający się z biogramu oraz charakterystyki osobowości i twórczości. Zamieszczony tu materiał dobrano stronniczo, pod tezę, że Klujew to przebiegły reakcyjny fanatyk chłopskości, rozumianej jako zastój, prymitywizm i ograniczoność dążeń, który po raz pierwszy w nurcie chłopskim poezji rosyjskiej oderwał się od jej tradycji realistycznych, „przedstawiając przyrodę nie od strony zdrowej, duchowo naturalnej percepcji, lecz w duchu skostniałych wierzeń mistycznych”²⁶. Komentarz Naumowa jest poecie nieprzyjazny, utrzymany w konwencji wulgarnego socjologizmu, tłumaczący gusty, przekonania i działania z nimi związane interesem osobistym, który z kolei ma uwarunkowania klasowe. Warto zauważyć, że elementy tego sposobu myślenia o Klujewie mają zaplecze w opinii M. Gorkiego, wypowiedzianej na I Zjeździe pisarzy, że Klujew jest piewcą

мистической сущности крестьянства и еще более мистической власти земли²⁷.

Zaprezentowany przez Naumowa charakter interpretacji i ocen jest stałą, ujawniającą się do dziś tendencją. Jaskrawym jej przykładem może być rozdział w książce L. Farbera o literaturze radzieckiej w pierwszych latach po rewolucji, zatytułowany *Jesienin i klujewszczyzna*²⁸, gdzie stosunek do Klujewa jest jeszcze bardziej nieprzejednany.

²⁴ В. Белоусов: *Сергей Есенин. Литературная хроника*. Москва 1969—1970.

²⁵ Н. Хомчук: *Есенин и Клюев (По неопубликованным материалам)*. „Русская литература” 1958, № 2.

²⁶ Е. Наумов: *С. Есенин. Личность, творчество, эпоха*. Лениздат 1969, с. 45.

²⁷ М. Горький: *Собрание сочинений в 30 томах*. Т. 27, с. 349.

²⁸ Л. Фарбер: *Советская литература первых лет революции 1917—1920*. Москва 1966.

Z dzisiejszej perspektywy funkcje tych negatywnych, często demaskatorskich ocen rysują się dość przejrzyście — chodziło mianowicie o wykazanie wyższości Jesienina i przez to spotęgowanie jego wartości, o negatywne tło, podkreślające miarę wysiłku włożonego w przewyciężenie negatywnych wpływów. W tej funkcji w pewnym okresie występował też Jesienin, na przykład w książce A. Mietczenki o Majakowskim²⁹.

Nurt ocen Klujewa jednostronnie negatywnych w jesieninologii spowodował z punktu widzenia całości procesu rewindykacyjnego tego poety dwa co najmniej skutki pozytywne: rozszerzył i udostępnił krąg faktów o poecie i już w badaniach nad Jesieninem stworzył nurt inny, zaprzeczający wielu tezom nurtu pierwszego. Jako przykład mogą tu posłużyć prace P. Juszyina, który w reinterpretacji Klujewa, zwłaszcza jego konfliktu z Jesieninem, nawet się zagalopował, przypisując temu ostatniemu udział w spisku monarchistycznym i tym tłumacząc ów konflikt³⁰.

Twórczość Mikołaja Klujewa rozpatrywano w literaturoznawstwie po roku 1955 jako problem jesieninologii — badano i interpretowano w związku i na użytek Jesienina. Ale na tym terenie i w tych ramach powstała świadomość potrzeby i konieczności wszechstronnego zbadania i zaprezentowania tego niezwykle oryginalnego i wybitnego poety, będącego wartością samą w sobie, i na tym terenie badania takie i prezentację rozpoczęto. Problem następnie się usamodzielił, o czym świadczą prace A. Gruntowa, K. Azadowskiego, W. Bazanowa i o czym świadczy dobrze opracowany pod względem filologicznym obszerny wybór dzieł poety³¹, wydany w roku 1977 w małej serii „Biblioteki Poety”, w skromnym, co prawda, nakładzie 15 tysięcy egzemplarzy. I twórczość Klujewa jest dziś autonomicznym przedmiotem recepcji literaturoznawczej, co w dużej mierze zawdzięcza Jesieninowi, który w ten sposób spłacił dług wdzięczności wobec protektora i mistrza z okresu swego debiutu i dał kolejny wyraz skomplikowanej z nim przyjaźni.

²⁹ А. Метченко: *Творчество Маяковского 1917—1924*. Москва 1954.

³⁰ П. Юшин: *Поэзия Сергея Есенина 1910—1923*. Москва 1966.

³¹ В. Грунтов: *Материалы к биографии Н. А. Клюева*. „Русская литература” 1973; К. Азадовский: *Раннее творчество Н. А. Клюева (новые материалы)*. „Русская литература” 1975, № 3; В. Базанов: *Поэзия Николая Клюева*. В: Николай Клюев: *Стихотворения и поэмы*. Ленинград 1977.

Владислав Пиотровский

**ЕСЕНИН И КЛЮЕВ. СПЕЦИФИКА ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКОГО
ВОСПРИЯТИЯ В ПОСЛЕДНЕМ ДВАДЦАТИПЯТИЛЕТИИ**

Резюме

После XX съезда КПСС советское литературоведение ввело в общий читательский оборот ряд имен писателей, литературных проблем и отдельных вопросов самого литературоведения, которые в период конца 20-х и 30-х годов были из него исключены. К таким историколитературным проблемам относится творчество С. Есенина и М. Клюева.

Многотиражные издания поэзии Есенина и всесторонние исследования его творчества обнаружили как существенный вопрос его биографии и творческого пути фигуру М. Клюева, поэта своеобразного и несправедливо забытого. Публикации Есенина и о Есенине принесли много материалов о Клюеве и благодаря им творчество этого крупного русского поэта стало самостоятельной историко-литературной проблемой, успешно решаемой новейшим советским литературоведением.

Władysław Piotrowski

**JESIENIN AND KLUEV. A SPECIFIC ASPECT OF LITERATURE
THEORY RECEPTION IN THE LAST QUARTER OF A CENTURY**

Summary

In the period following the XX Congress of the Communist Party of the Soviet Union, Soviet literary theory introduced into general readership a number of names of writers, literary problems and also questions concerning literature theory itself, which at the end of the nineteen twenties and during the nineteen thirties had been excluded from this field. One of such problems concerns the works of S. Jesienin and M. Kluev.

The large-number editions of the works of Jesienin and research studies devoted to this writer recalled the interesting and outstanding poet M. Kluev, a figure for long forgotten or passed over in silence, who had played a significant role in the life and artistic development of Jesienin. Reeditons of Jesienin and writings about him brought to light much interesting material relating to Kluev and in this way this poet and his works acquired the status of an independent research theme, successfully studied by Russian literary theorists.